

луцидност и акрибичност, захваљујући којима се открива начин мишљења и поступања хомерских хероја и древног човека уопште, као и ерудиција исказана у стилски префињеном и пријемчивом виду, чине да се студија Јелене Пилиповић не само препозна и препоручи као драгоцен, незаобилазна литература за потоња истраживања поетске визије Хомерових епова него и да она, управо по истакнутим особинама, и сама постане завичај аксиолошке наде, узорно сведочанство да врхунске књижевнаучне вредности, онда када се негују са свешћу о значају симболичког раста, јесу достижене.

Мрп Виолеџа Р. МИТРОВИЋ
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за српску књижевност
Докторске студије
viomitrovic@gmail.com

КА СКЛАДУ БИЋА

Емилија Поповић, *Ујола саздани: моћив инцесџа у грамском сџваралащџиву Мољчила Насџасџевића између миџско-релиџџској и симболичкој значења*, Матица српска, Нови Сад 2024

Посматрајући овогодишњу селекцију добро познате едиције дугог трајања, налазимо се пред својеврсним изузетком, односно променом у виду опсега одабраних дела. Библиотека „Прва књига Матице српске”, према издавачком плану, објављује једну књигу, што је резултат неспоразума насталог приликом првобитне одлуке и поступка супротног основним постулатима конкурса од стране аутора друге књиге одабране приликом селекције. Наведени податак помињемо као сведочанство о доследности, која не баца сенку на досадашњи рад него га потврђује као промишљен и одговоран посао, коме се приступа са пуном свешћу о важности истрајавања „Прве књиге Матице српске”. Самим тим, едџија је представљена књигом Емилије Поповић, докторанткиње на Филозофском факултету у Новом Саду, која завређује посебну пажњу и чини драгоцен прилог српској науци о књижевности, али и театрологији и антропологији.

* * *

Покушавајући да адекватно сместимо прву књигу Емилије Поповић међу савремене токове проучавања двадесетовековне књижевности, налазимо се у захвалној позицији услед унапред припремљеног терена

на који ступамо. При наведеном мислимо на вишеструке позитивне оцене досадашњег рада младе научнице на пољу драмске књижевности, што је приметно већ овлашним погледом на њену биобиблиографију. Књига *Уилола саздани* репрезентује плод ранијег рада Емилије Поповић на проучавању експресионистичке драме, чије конкретније одређење видимо у темељно обликованом поднаслову: *мотив инцеста у драмском стваралаштву Момчила Настасијевића између митско-религијској и симболичкој значења*. Јасно је да публикација представља допуњену верзију завршног рада са мастер студија, одбрањеног под менторством проф. емерите др Љиљане Пешикан Љуштановић, за који је ауторка добила прву Бранкову награду Матице српске 2021. године. Додатни значај који се остварује коначним објављивањем ове књиге одређен је временом њеног изласка, у години јубилеја, поводом 130 година од рођења Момчила Настасијевића. Дакле, књига *Уилола саздани* већ својом појавом чини малу светковину нашем, како ћемо то и видети, недовољно прочитаном драмском писцу, песнику, приповедачу и есејисти.

Структурна организација књиге јасно је омеђена различитим драмама у којима ауторка проналази реализације мотива инцеста, те свако поглавље одговара одређеном Настасијевићевом комаду: „Мотив инцеста у *Међулушком блају*: ’између хијерогамије и родоскврног греха’ – човек”, „Мотив инцеста у драми *Негозвани*”, „Текстуално несвесно: мотив инцеста у драми *Господар-Младенова кћер* између усмене прозе и нове психолошке драме” и „Од усмених рефлекса до етичко-естетског концепта – мотив инцеста у драми *Код ’Вечитије славине’*”. Наведена поглавља омеђена су целинама „Уводна реч” и „У одбрану човека: закључна разматрања”, при чему се књига завршава „Напоменом аутора”. Сликвито смештајући стваралаштво Момчила Настасијевића у „чардак ни на земљи ни на небу”, Емилија Поповић жели да истакне амбивалентност положаја у коме се аутор налазио спрема својих савременика (13). Другим речима, Настасијевић се посматра као самосвојна књижевна појава, у којој су, дакако, присутне нијансе међуратних књижевних тенденција, али и опстају јединствена поетичка обележја нужна за стваралаштво сваког великог аутора. Притом, ауторка посвећује пажњу аспекту Настасијевићевог дела који је махом био негативно валоризован, настојећи да драмско стваралаштво поткрепи и додатно осветли „ослањањем на његове есеје, песме и приповетке” (19). Одабир мотива инцеста као основног предмета истраживања заснован је како његовом недовољном истраженошћу, тако и кључном улогом коју поприма у Настасијевићевом стваралаштву, имајући у виду тенденцију аутора да користи „релативно мали број мотива” који би „сходно фазама његовог књижевног стваралаштва, добијали различиту вредност и смисао” (18). Дакле, Емилија Поповић бира тему која је негативно конотирана у лошије оцењеном аспекту стваралаштва Момчила Настасијевића, у настојању да превазиђе доса-

дашња читања и истакне различите могућности поимања мотива инцеста, што би на симболичком плану допринело схватању „визије човековог положаја у свету и мотива немогућности досезања идеалне љубави”, односно целовитости као свеопштој ауторовој тежњи (18–19).

Разматрајући рецепцију музичке легенде *Међулушко блаџо*, Емилија Поповић истиче да је она у великој мери условљена постојањем споне са делом Рихарда Вагнера, што је противречно иницијалним тежњама аутора. Необичан, кумулативан назив поглавља посвећеног овој драми открива се у наслову рада Зоје Карановић, „Мотив инцеста између хијерогамије и родоскрвног греха”, као својеврсног интерпретативног кључа којим се служи Емилија Поповић. Настојећи да одреди елементе који би потенцијално могли бити преузети из античког мита, попут хора или посете пророчиштима, потом хришћанске религије, као што су појаве икона, кандила или свећа, и усмене књижевности, епске и лирске, ауторка мапира путеве чијим се укрштајем мотив инцеста јавља на различитим нивоима. Емилија Поповић не зауставља се на једностраном приступу књижевном делу, него покушава да објасни различите начине његовог конципирања и могућности његовог потпунијег разумевања. Самим тим, ауторка показује да је могуће посматрати мотив инцеста у *Међулушком блаџу* као својеврсну „метафору за спајање човека с матерњом мелодијом”, што на концу бива онемогућено услед „недораслости целокупне заједнице”, те не досеже до општечовечанског (42). Разматрање различитих значења која се остварују посредством мотива инцеста наставиће се кроз наредна поглавља, при чему Емилија Поповић покушава да одреди примесе натуралистичког и мистичног у обликовању сваке засебне драме, као и да такве нијансе укључи у анализу успостављеног односа према преузетој традицијској грађи.

Приступајући анализи драме *Негозвани*, изнова се сусрећемо са појмовима јаловости и неостварености драмских ликова, са битном тежњом ка представљању инцеста као „алегорије о уметничком стварању и егзистенцијалном положају уметника у свету” (46). Сходно томе, поново су на снази супротстављене категорије свог и туђег, односно доброг и лошег, те ауторка користи досадашња виђења заступљена у релевантној литератури ради одређивања опозиције која функционише у драми, на плану разлике између музике и сликарства. Сучељавањем различитих видова уметничког стварања, Настасијевић на симболичком плану показује „немогућност повезивања Бранкице са Мазулином”, што се шири на читаву мрежу сродних метафора (49–50). Мотив инцеста се, речима Марте Фрајнд, реализује као „породична самодовољност”, што је у спречи са онемогућеним каналисањем матерње мелодије на ниво општељудског. Проблем предмета уметничке инспирације уједно је и место конкретизације инцеста, те се дела која настају таквим надахнућем показују као једнако јалова, без правог плода.

Важно је нагласити да Емилија Поповић ефектно маркира искорак од стандардизованих драмских ликова које Настасијевић обликује, што је видљиво у непристајању на једнозначна одређења горопадне жене, јуродиве или сметењака. Наведена одређења, дакако, постоје у основи јунака, али нису и једини начин на који се драмско дело може читати, те ауторка покушава да проникне у нијансе грађења ликова, посебно оних који су носиоци мотива инцеста. Када је реч о драми *Господар-Младенова кћер*, Емилија Поповић подробније приступа фолклорном обрасцу као могућем изворишту књижевног дела, једнако као што је то чинила на плану *Међулуцкој блаџи*, а чиниће и током анализе драме *Ког „Вечийе славине“*. Поредиши драму са причом о прогоњеној девојци, односно девојци са звездом на челу из усмене књижевности, ауторка говори о важној дистинкцији домаћег и страног, свог и туђег, што сведочи о Настасијевићевом темељном познавању књижевне и културне баштине српског народа. Однос Данке и Младена прате огрешења о обичајно-правне и хришћанске норме, при чему мотив инцеста није директан, него се „може ишчитати из готово мистичне повезаности оца и ћерке” (75–77). Идеја страдања као пута ка излечењу враћа у контекст фигуру уметника, која ће се изнова јавити у последњој анализираној драми.

Разматрање драме *Ког „Вечийе славине“*, као последњег и најуспелијег Настасијевићевог комада, у себе инкорпорира све до сада осмотрене аспекте функционисања мотива инцеста. Легендарни оквир, хришћанска и традицијска симболика и поступци конструктивистичке експресионистичке драме користе се како би се, речима Станислава Винавера, путем „од самих странпутица”, дошло до матерње мелодије. Борба између два уређења света, хаоса и космоса, поново се јавља као темељна идеја коју покреће мотив инцеста, имајући за циљ да покаже „колико је постојање човеково трагично и безизлазно” (102). Питања простора, родног места, родитељског греха и целовитости у проналажењу сродне душе показују се као посебно значајни за мотив инцеста, чиме се он приближава питањима самог постојања. Већ поменути Винавер, у свом есеју посвећеном Момчилу Настасијевићу, као основни циљ изворности наводи тежњу „да се пре свега ми уопште нађемо”, што се може ефектно довести у везу са идејама које нуди Емилија Поповић. При наведеном, мислимо на виђење инцеста као метафоре „за положај човека на земљи”, потом за његову неуравнотежену и расцепљену природу, чиме се „Настасијевић суптилно руга схватању људске јединке као на разуму утемељене личности” (109).

Сагледавши различите начине ишчитавања мотива инцеста у четири драмска дела Момчила Настасијевића, нашли смо се на ауторовом путу у трагању за складом. Емилија Поповић добро просуђује да „стављајући драмске личности надомак хаоса Настасијевић у њима открива

уметнике” (110). Уколико је уметничко стварање циљ постојања и његов врхунски вид, онда је јасно да мора доћи до прихватања човека као бића патње, „упола сазданог” и расцепљеног између једнако (не)доступних могућности. Мотив инцеста један је од Настасијевићевих начина да покаже „немогућност остварења жеље која се отуда сублимише у уметност, у духовно, у суштину” (112). Од суштинског је значаја сагледати позитивно одређење које Емилија Поповић проналази у Настасијевићевом делу, посматрајући га као хомогену целину, која једнако одише тежњом ка свеопштем измирењу и складу.

* * *

Започињући приказ ове књиге, сматрала сам себе срећном што имам прилику да пишем о младој ауторки, задовољна што се налазим пред врхунским примером онога како наука о књижевности може и треба да изгледа. Околности које су наступиле, односно прерани одлазак Емилије Поповић, пронашле су нас неспремним да се помиримо са светом који остаје сиромашан за њене проницљиве увиде и, још важније, добродушну, искрену и срдачну реч. Самим тим, „Напомена аутора” на концу књиге, о предстојећим истраживањима, постаје горак подсетник коме се морамо враћати, у покушају да сагледамо све оно за шта смо, на велику жалост, остали ускраћени. Књига *Уилола саздани* јесте вредан прилог, савесно и темељно спроведено истраживање и велики корак ка потпунијем разумевању поетике Момчила Настасијевића и његове визије исконског.

Мср Ленка С. НАСТАСИЋ
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за српску књижевност
Докторске студије
lenanastasic@gmail.com

ПЕРФОРМАТИВНА УМЕТНОСТ ИСЦЕЉЕЊА

Андреј Тишма, *Хронографија (сџи)риџуала – моји њерформанси духовној зрачења*, Културни центар Новог Сада, Нови Сад 2023

Богато илустрована документарном фотографском грађом уметника, као битним додатком концептуалних описа и дневничких евокација, књига *Хронографија (сџи)риџуала – моји њерформанси духовној зрачења* представља ретку и драгоцену појаву на српској и регионалној културној сцени. Ова својеврсна уметничка аутобиографија од прворазредног је